

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕОРІЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ.

Витоки теорії конвергенції знайшли свої продовження у формуванні концепцій «ринкового соціалізму», що базується на використанні методів як централізованого планового управління економікою країни, так і розвитку товарно-грошових ринкових відносин, визнає плюралізм власності, в т.ч. й приватної, необхідність конкуренції між товаровиробниками й іншими атрибутами соціально-ринкової системи (Р. Арон, Д. Белл та ін.), концепції «соціалізму з людським обличчям», що відстоює можливість поєднання соціалістичної доктрини з елементами демократичного суспільства (О.Дубчек), концепцію «соціально орієнтованої ринкової економіки», або так званої «шведської моделі соціалізму» (А.Мюллер-Армак, Л.Ерхард, В.Ойкен, Л.Роббінс, Ф.Хайек, ін.), що передбачає поєднання капіталістичного способу господарювання з розвинутою мережею інститутів соціальних гарантій отримання освіти, послуг охорони здоров'я, підтримки держави при втраті роботи тощо. Влучним у даному напрямі є характеристика Л.Ерхардом соціально орієнтованої ринкової економіки як „систематичної державної економічної політики зі сприянням ринковій свободі” [1, с. 43].

Гаджиєв Ю.А. [2, с. 5] виокремлює п'ять напрямків теорій регіонального розвитку, які у тій чи іншій мірі дозволяють прослідкувати їх відношення до конвергенції, зокрема: 1) неокласичні функції, що базуються на виробничій функції; 2) теорії кумулятивного росту, як синтез неокейнсіанських, інституціональних та економіко-географічних моделей; 3) нові теорії регіонального росту, що базуються на наростаючій віддачі від масштабу та недосконалій конкуренції; 3) нові форми територіальної організації виробництва, що базуються на промислових та регіональних кластерах, економіці знань, національній та регіональній системі інновацій; 4) інші теорії, які пояснюють окремі питання регіонального росту.

Зменшення ж рівня диференціації регіонів та зближення рівнів їх розвитку відстоюють неокласичні теорії регіонального росту, що базуються на

поєднанні виробничих та просторових факторів, що визначають потенціал регіону. Диференціація регіонів при цьому розглядається як тимчасове явище і зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок просторового переміщення факторів та взаємозв'язку їх регіональних ринків.

У даному напрямі слід в першу чергу виокремити теорію порівняльних переваг Д.Рікардо, теорію співвідношення факторів виробництва Хекшен-Оліна, неокласичну теорію світової торгівлі Хекшера-Оліна-Самуельсона, яка є сучасною інтерпретацією теорії відносних переваг, що відображають рух факторів та продуктів з однієї країни (регіону) в іншу (інший) залежно від їх наявності та обсягів. Так, країна експортує ті фактори та продукти, у яких є надлишок, і імпортує ті з них, на які є дефіцит. Таким чином, згладжується відмінність між країнами (регіонами) у можливості нарощувати певні виробництва. Інтерпретуючи неокласичну теорію світової торгівлі на регіональний рівень у межах країни, її положення слугують базовими для забезпечення конвергенції регіонального розвитку та зменшення регіональних диспропорцій. Разом з тим, вказана теорія має певні недоліки. Зокрема, виправданим може бути наведений у теорії підхід лише у тому випадку, коли у кожному з регіонів є фактори та ресурси, які потрібні іншому. Це спонукає регіони до нарощення ендегенного потенціалу та накопичення експортмістких ресурсів.

О.Флехтхеймом, Я. Тінбергеном, Д. Шельським, Х.Зібертом, Р.Холлом, Ч.Джонсом та багатьма іншими науковцями акцентувалась увага на оцінці рівня конвергентності економіки за допомогою економетричних моделей. Апробація розроблених моделей дозволила отримати результати за рівнем конвергенції економік різних країн світу та регіонів країни між собою, виокремити методи та виявити закономірності.

Визначити ж типи регіональної конвергенції дозволяє неокласична теорія економічного зростання Р.Солоу та Т.Свана [3, с.70], згідно якої відстоюється думка про доцільність нарощення більшими темпами показників економічного зростання в економічно відсталих регіонах порівняно з високо розвинутими, що

дозволить у перспективі зблизити рівень розвитку регіонів між собою. У теорії економічного росту передбачається, що початкова диференціація рівнів розвитку регіонів є наслідком екзогенних шоків і недосконалого механізму корегування. У відповідності з гіпотезою конвергенції, якщо економіка регіону у початковий момент знаходиться далі від стану стійкої рівноваги, темпи її росту будуть вищими, ніж в економіці, що знаходиться ближче до рівноваги [4, с. 10]. При цьому визначено рівність таких показників як: питомий фізичний та людський капітал у ВРП, темпи технічного прогресу, норма заощаджень, норма амортизації та темпів зростання населення [5, с.12]. Однак, в абсолютному вимірі наблизити регіони між собою неможливо, тому теорія виокремлює умовну конвергенцію регіонів, коли з показників виключається норма заощадження і вважається, що кожен з регіонів дотримується своєї траєкторії розвитку [6, с.140]. При цьому передбачається скорочення міжрегіональної диференціації показників валового регіонального продукту (ВРП) на 1 особу або інших показників доходів. Таким чином, теорія економічного зростання передбачає виокремлення абсолютної β - конвергенції та умовної σ - конвергенції. Абсолютна β - конвергенція характеризує конвергенцію як процес перевищення темпів економічного росту бідних регіонів відносно багатих. Другий тип конвергенції σ – конвергенція визначається як зменшення у часі дисперсії ВВП (ВРП) на душу населення або іншого економічного показника при виборці країн чи регіонів. Наведені концепції є взаємопов'язані, однак не ідентичними.

За наведених вище теорій, заміщення одних ресурсів регіону іншими, зумовлене рухом праці та капіталу, спричиняє зменшення міжрегіональних відмінностей, що сприяє конвергенції регіонального розвитку. При цьому слід виходити з умови, що високо- та низько розвинені регіони прагнуть одного і того ж стану рівноваги. Показниками, що характеризують такий рівноважний стан, на нашу думку, повинні бути обрані критерії сталого розвитку регіону, що визначають збалансованість соціальної, економічної та екологічної його

підсистем. Саме за такого підходу доцільним є розгляд фінансової конвергенції сталого розвитку регіонів України.

Акцентування уваги на просторовому факторі розвитку, що дозволяє з часом зблизити регіони, є основою теорії регіонального росту Х.Зіберта [8], який виокремлює такі фактори регіонального розвитку: капітал, працю, землю, рівень технічних знань, транспортні та соціальні чинники. При цьому науковець регіон розглядає як відкриту систему, враховуючи вхідні та вихідні міжрегіональні та міжнародні потоки та допускає можливість взаємозаміни окремих факторів. Зближення рівнів розвитку відбувається за рахунок переміщення вказаних факторів. Соціальні фактори визначаються як внутрішні джерела регіонального розвитку.

Продовження такої ідеї знайшло відображення у моделі Р.Холла та Ч.Джонса [9, с.83], які окрім вказаних вище, факторами регіонального росту вважають також інституційні, політичні та географічне розташування. Основним фактором економічного росту, на їх думку, є ефективність використання трудових ресурсів. Визначаючи вплив соціальних та політичних факторів на підвищення ефективності використання трудових ресурсів, дослідники доводять значення соціальної інфраструктури для росту продуктивності праці, як наслідок, підвищення та зближення рівня економічного розвитку країн та регіонів.

Список використаної літератури

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
2. Социальное рыночное хозяйство в Германии: истоки, концепция, практика / под ред. А. Ю. Чепуренко. – М.: „Российская политическая энциклопедия”, 2001. – 341 с.
3. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивные теории регионального экономического роста и развития. Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера/ Ю. Гаджиев // Вестник Научно-

исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. – № 1. - 2008. – с. 1-15.

4. Solow R. Contribution to Theory Economic Growth // Quarterly Journal Economics. – 1956. – &. 65 - 94.

5. Зверев Д. В., Коломак Е. А. Субфедеральная фискальная политика в России: межрегиональные различия и связи. Серия «Научные доклады: независимый экономический анализ» / Д. Зверев, Е. Коломак // Московский общественный научный фонд; Сибирский центр прикладных экономических исследований. - № 209. - Москва, 2010. - 102 с.

6. Кизим М. О. Аналіз теоретичних передумов нерівномірності розвитку регіональних утворень у рамках концепції конвергенції / М. О. Кизим, О.А. Гейман // Моделювання регіональної економіки: зб. наук. пр. – Івано-Франківськ: Плай, 2008. – № 2(12). – С. 12 – 23.

7. Кіро О.С. Еволюція теорій регіонального розвитку в економічній науці /О.Кіро// Вісник соціально-економічних досліджень. – № 38. – с. 72-83.

8. Borts G. H., Stein J. L. Economic grow thinaf reemarket. – N.Y.: Columbia univ. press, 1964.

9. Siebert H. Regional Economic Growth Theory and Policy. – Scranton, 1969.